

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למדעי החברה
בית הספר ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית וממשל

שבת לכולם :

אפשרויות בילוי ופנאי בירושלים בשבת

מוגש למר ניר ברקת, ראש עיריית ירושלים

"ויתור הדדי בתחום השבת, שהיה מאז ומעולם פלע מחלוקת בין הדתיים והחילוניים,

עשוי להיות דווקא פתח לאיחוי מחודש של החברה הישראלית"

(אמנת גביזון מודן, פרק רביעי: השבת)

מטלה מסכמת במסגרת הסדנה לניתוח מדיניות א'

מוגש לפרופ' מומי דהן, ד"ר ענת גופן וגב' דרורית פורת

תאריך: 14/7/2013

מגישה: רינת שפרן

מספר מילים: 3500

ירושלים, אב תשע"ג

תוכן העניינים

3.....	1. תקציר מנהלים.....
4.....	2. הלקוח.....
5.....	3. רקע.....
7.....	4. התופעה הבלתי-רצויה.....
13.....	5. בעיית המדיניות והמנוף לשינוי.....
14.....	6. חלופות.....
17.....	7. הערכת החלופות.....
23.....	8. המלצת המדיניות.....
24.....	9. רשימת מקורות.....

1. תקציר מנהלים

בירושלים כיום קיים צורך ערכי וטכני של אוכלוסיית מיעוט חילונית, יחד עם כ- 40% מתושביה הלא-יהודים של העיר, באפשרויות בילוי, תרבות ופנאי גם בסופי שבוע. מצב זה, יחד עם צרכי האוכלוסייה הלא-קבועה בעיר (סטודנטים ותיירים), מגלגל לפתחה של העירייה את הצורך לפעול בנושא ובתוך כך לקדם את ערך הפלורליזם, המהותי לעיר רב-תרבותית ורב-דתית כירושלים.

בהעדר חסמים חוקיים או חסמי דעת קהל, המנוף לשינוי נמצא בשיתוף פעולה של העירייה עם השוק הפרטי, כאשר באמצעות תמריצים כלכליים ניתן להביא לקידום אפשרויות התרבות, בילוי ופנאי בעיר גם בשבתות. נייר זה ימליץ על יצירת שיתוף פעולה עירוני עם יזמים, שיביא לפתיחת אזורי תרבות ופנאי הפועלים בשבת, תוך פיתוח מתחמים המיועדים לשימור.

2. הלקוח

נייר המדיניות מופנה לראש עיריית ירושלים מר ניר ברקת. ברקת נבחר בנובמבר 2008, בחירה שיוחסה לחוסר שביעות הרצון המתמשך של הציבור החילוני והדתי-לאומי בירושלים מהתחרדות העיר. במסגרת תפקידו מופקד ראש העירייה על דאגה לרווחת ולאיכות החיים של כלל הציבור בעיר ולאיוון בין הצרכים התרבותיים של הציבורים השונים בה. בסמכותו להתיר ולהסדיר פתיחת בתי-אוכל ועינוג בימי המנוחה, וכן להקצות תקציבים לפעילות תרבות ופנאי.

כראש העירייה שם ברקת דגש מרכזי על קידום התרבות והספורט בעיר, גיוס תורמים לפרוייקטים תרבותיים בשיתוף העירייה וקידום הסטודנטים והצעירים בעיר.¹ לאור החלטותיו בחמש השנים האחרונות בסוגיית הנוגעות לשבת במרחב הציבורי (חניון קרתא/ספרא, פתיחת מתחם התחנה ועוד), ניכר כי ראש העירייה נכון לעסוק בהסדרת התחום, כל עוד ישמרו הגבולות המקובלים ותוך דאגה לציבור הדתי בעיר.

¹ עם כניסתו לתפקיד הכפיל ברקת את תקציב התרבות של העיר, העומד כיום על 20 מיליון ₪ <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3631159,00.html>

3.1 הסטטוס-קוו בסוגיית השבת

מראשית ימי המדינה עמדה על סדר-היום סוגיית הסדרת יחסי דתיים וחילונים בכלל, ואופי השבת במרחב הציבורי בפרט. הסוגיה מהותית במיוחד לירושלים, לה מעמד והרכב אוכלוסייה ייחודיים. בתקופת היישוב היהודי בא"י התבסס הסדר הסטטוס-קוו, שאופיו הכללי נשמר עד ימינו, ובמסגרתו נקבע כי יושבתו המסחר והמלאכה בשבת. אולם, לאורך השנים חל כרסום בסטטוס-קוו זה: מרכזי מסחר גדולים הפתוחים בשבת, ובהם מועסקים גם יהודים, נפתחו מחוץ לערים, כשגם בתוך חלק מהערים פתוחים בתי-מסחר וכן בתי-קפה ומסעדות.

3.2 פקודת העיריות

הפקודה המנדטורית המסדירה את פעולות העיריות בישראל, אשר תוקנה וחוקקה מחדש ב-1964, קובעת כי אחת מסמכויות העירייה הינה "להסדיר פתיחתם וסגירתם של חנויות ובתי מלאכה, מסעדות, בתי קפה, בתי תה, בתי משקה, מזנונים, קנטינות ומוסדות אחרים כיוצא באלה, ושל בתי קולנוע, תיאטרונים ומקומות אחרים של עינוג ציבורי או של סוג פלוני מהם, ולפקח על פתיחתם וסגירתם, ולקבוע - בלי לפגוע בכללותה של הסמכות - שעות פתיחתם וסגירתם ביום פלוני".² מכוח פקודת העיריות נהגו לאורך השנים הרשויות המקומיות לאסור בחוקי עזר עירוניים פתיחת עסקים בחגי ישראל ובשבתות.

3.3 פסיקת פרוקצ'יה וחוק ההסמכה

ב-1987 הוגשה עתירה לבית-משפט השלום כנגד שני בתי קולנוע שהחלו להקרין סרטים בשבת. שופטת השלום אילה פרוקצ'יה זיכתה את הנאשמים וקבעה כי אין בסמכות העירייה לסגור בתי-עסק מכוח חוק העזר העירוני, שכן החוק אינו נשען על חקיקה של הכנסת. השופטת פסקה כי שלילת האפשרות מהציבור הרוצה בכך לבחור את דרכי הבילוי ביום המנוחה, פירושה התערבות באורח חייו ובחירותו לצקת ליום המנוחה שלו תכנים על-פי טעמו וצרכיו. ללא הסמכה מפורשת, אין העירייה רשאית להטיל סייגים על חירות הפרט לפעול על-פי חירותו ומצפונו.³ בתגובה לפסיקת פרוקצ'יה ועל מנת להסדיר את הנושא, נחקק חוק לתיקון פקודת העריות (מס' 40) התשנ"א-1990 (המוכר יותר כ"חוק ההסמכה"), המסמיך את הרשויות המקומיות להסדיר פתיחתם של בתי עסק

² פקודת העיריות, 1964, סעיף 249, פסקה 20

³ ת"פ (שלום י-ם) מדינת ישראל נגד קפלן ואח', פ"מ תשמ"ח (2) 265.

בימי המנוחה בהתחשב בטעמים שבמסורת דתית, ולמעשה מעביר את האחריות לחקיקה בתחום לעירייה.

3.4 חוק עזר עירוני ירושלים "פתיחת עסקים וסגירתם" תשט"ו 1955

לאחר כינון חוק ההסמכה, נכנס למעשה לתוקף חוק העזר העירוני ירושלים כגורם החוקי הקובע פתיחה או סגירה של בתי עסק בשבת. החוק העירוני בירושלים קובע כי "בימי מנוחה לא יפתח אדם ולא ירשה לפתוח בית עסק" (סעיף 3 א'); ; כי " בימי מנוחה... לא יפתח אדם ולא ירשה לפתוח בית אוכל (1) שמוגשים בו אוכל או משקה בליווי שעשועים, נגינה וכיוצא באלה" (סעיף 3, ג' (1)), וכי "בימי מנוחה...לא יפתח אדם ולא ירשה לפתוח בית עינוג אלא לצורך פעילות תרבות וחינוך" (סעיף 3 פסקה ד').⁴

חוק העזר העירוני אוסר לפתוח בתי עסק בשבתות, אך מתיר פתיחה של מסעדות, בתי קפה, פאבים, תאטראות, בתי קולנוע, משחקי ספורט ומופעי מחול ותרבות.⁵ עם השנים התקבע בירושלים סטטוס קוו בו בתי קולנוע ומוזיאונים אכן פתוחים בשבתות וכן מתקיימים משחקי ספורט, אולם מופעי תרבות, מסעדות ובתי קפה נותרו ברובם סגורים, למעט במזרח העיר, והחל מאמצע-סוף שנות השמונים גם בשכונת עין-כרם ומספר בארים במרכז העיר/נחלת שבעה.

⁴ חוק עזר לירושלים (פתיחת עסקים וסגירתם), תשט"ו 1955-

⁵ החוק מגדיר "בית עסק", באופן שאינו כולל מלונות, בתי אוכל ובתי עינוג. "בתי אוכל" מוגדרים כ"מסעדות, בתי קפה, וכל מקום אחר בתחום העירייה שבו מגישים או מוכרים אוכל או משקה על מנת לאכול או לשתותו במקום". "בית עינוג" משמעותו לפי תיקוני החוק המאוחרים מקום בו יופיעו הצגות תיאטרון, קולנוע, קונצרט, דיסקוטק, מופעי מחול, ריקודים, קברט, קרקס, משחק או ספורט. חוק עזר לירושלים (פתיחת עסקים וסגירתם), תשט"ו 1955

4. התופעה הבלתי רצויה

4.1 קהל היעד

נייר מדיניות זה מיועד לשפר את רווחת תושבי ירושלים היהודיים הלא-דתיים, תושביה הלא-יהודיים וציבור הצעירים והסטודנטים הלא-דתיים בעיר. מטרתו לשפר גם את רווחתם של התיירים הפוקדים את העיר, אך זהו יעד משנה ביחס לתושביה הקבועים.⁶

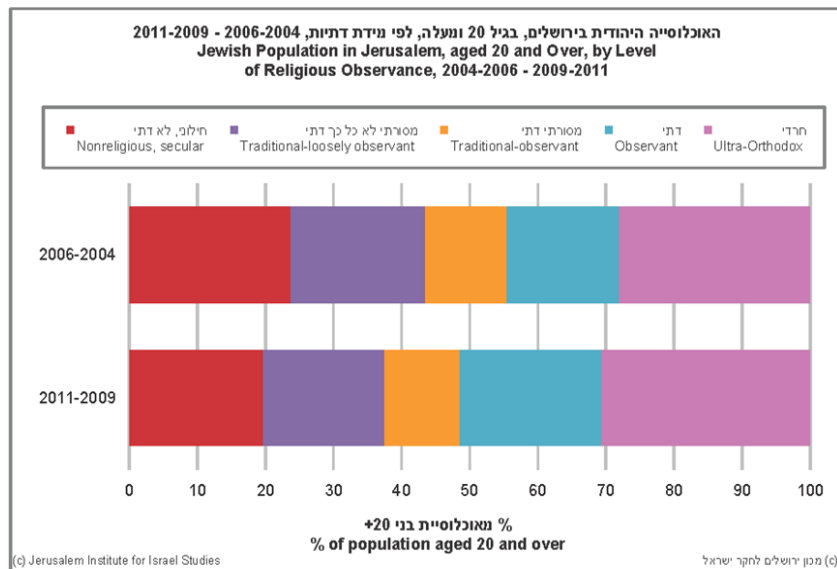
4.1.1 האוכלוסייה היהודית והלא-יהודית בירושלים

בשנת 2011 התגוררו בירושלים 804,400 תושבים, מתוכם: 499,400 יהודים (62%); 281,100 מוסלמים (35%); 14,700 נוצרים (2%); מהם כ-12,000 נוצרים-ערבים; וכ-9,000 ללא סיווג דתי (1%).⁷

בתוך האוכלוסייה היהודית החלוקה הממוצעת לשנים 2009-2011 הינה 30% חרדים; 21% דתיים; 11% המגדירים עצמם כמסורתי-דתי; 18% כמסורתי לא כ"כ דתי ו-20% כחילוני/לא דתי.⁸

נתוני הלמ"ס מצביעים על מגמה ארוכת טווח של עזיבת חילונים את העיר. מגמה זו הצטמצמה בשנים האחרונות, אך לא נעלמה בבדיקה רב שנתית, כפי שניתן לראות בטבלה להלן.⁹

טבלה 1 – חלוקת האוכלוסייה היהודית בירושלים לפי מאפיינים דתיים¹⁰

⁶ זאת, בהתאם למטרת העל של העירייה, לקדם איכות חיים לרווחת תושביה ולהגדיל האטרקטיביות שלה לצעירים, משקיעים ותיירים, כפי שמוגדר באתר העירייה http://www.jerusalem.muni.il/jer_main/defaultnew.asp?lng=1

⁷ "נתוני מכון ירושלים לחקר ישראל לרגל יום ירושלים תשע"ג 2013", הודעה לעיתונות, עמ' 1.

⁸ שם, עמ' 9, בקרב בני 20 ומעלה.

⁹ השנתון הסטטיסטי לירושלים 2013, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2013.

¹⁰ שם.

4.1.2 מגמות הגירה, צעירים וסטודנטים

בשנת 2011 עברו אל ירושלים 11,411 תושבים חדשים, ועזבו אותה 11,011 מתושביה. מאזן ההגירה השלילי עמד על 7,400- איש. חלקם של בני ה- 20-34 - הן בין העוברים לגור בירושלים והן בין העוזבים - גדול, והם היוו 51% מהעוברים אל ירושלים ו- 47% מהעוזבים אותה.¹¹ בתשע"א (2010/2011) למדו בכל המוסדות האקדמיים בירושלים 36,500 סטודנטים.¹²

4.1.3 תיירות בירושלים

תיירות פנים וחוף מהווה חלק ניכר מהמחזור העסקי וממקומות התעסוקה בעיר. בשנת 2012 מספר האורחים במלונות בירושלים עמד על 1,348,700 איש, מהם 68% תיירות חוף ו-32% ישראלים. פדיון המלונות עמד בשנה על 1,708,674 אלפי ₪, כש-91% ממנו ממלונות במערב העיר.¹³

4.2 אפשרויות בילוי, תרבות ופנאי בירושלים בשבתות

אף כי חוק העזר העירוני והסטטוס קוו מתירים פתיחת מקומות תרבות בירושלים בשבת, הרי שכיום מתוך כלל בתי הקולנוע, התאטראות ומרכזי אמנות-הבמה בירושלים, 6 בלבד פועלים בשבת. המצב לגבי פתיחת מוזיאונים טוב יותר, ו- 22 מהם פתוחים בשבת. בנוסף, פתוחים בשבתות כ- 10 בריכות ומכוני כושר.¹⁴

נכון להיום, פועלות בירושלים 528 מסעדות (במערב העיר), כשמתוכן 50 בלבד. בהשוואה לתל אביב - המטרופולין הקרוב ביותר לירושלים הן מספרית והן תיירותית - ניתן לראות כי פועלות פחות מסעדות פר תושב שאינו יהודי-דתי ושאינו יהודי :

מסעדות בהשוואה לת"א (לפי אתר REST)¹⁵

ת"א (לא כולל יפו)	ירושלים (לא כולל מז' העיר)	
1300	528	כמות מסעדות
366	50	מתוכן פתוחות בשבת
1,074 תושבים חילונים + לא יהודיים	7,857 תושבים חילונים + לא יהודיים	מסעדה אחת הפתוחה בשבת לכל....

¹¹ "נתוני מכון ירושלים לחקר ישראל לרגל יום ירושלים תשע"ג 2013", הודעה לעיתונות, עמ' 2.

¹² שם, עמ' 11

¹³ שם, עמ' 9

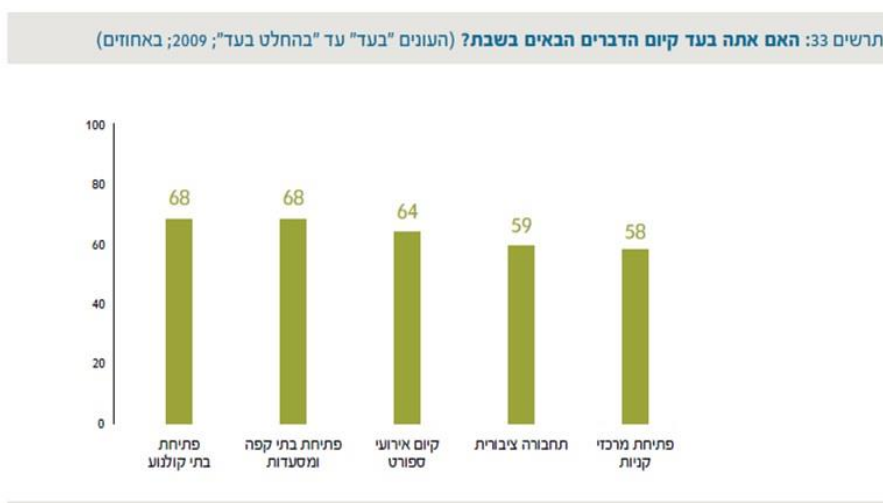
¹⁴ מתוך אתר <http://open02.com> - יוזמה ציבורית שמטרתה פרסום והנגשת מידע לגבי מקומות תרבות, בילוי ופנאי הפתוחים בשבת בירושלים.

¹⁵ <http://www.rest.co.il/>

למצב זה של מיעוט אפשרויות תרבות ופנאי בשבת, מצטרף גם דימוייה הקשה של ירושלים כ"עיר סגורה" או "עיר גמורה" כהגדרתה של נרי ליבנה.¹⁶ הדימוי של העיר כמקום שאינו אטרקטיבי לצעירים חילונים, אינו מאפשר בילוי ותרבות בסופי שבוע ואינו מקיים פלורליזם חברתי ותרבותי הינו דימוי שלילי ממנו מעוניינת העירייה להתנער.

4.3 דעת הקהל לגבי פתיחת מקומות בשבת

מסקרים שנערכו הן ברמה הארצית והן בירושלים, עולה כי אין התנגדות משמעותית לפתיחת מקומות בילוי, תרבות ופנאי בשבת. באשר לפתיחת מקומות בילוי ופנאי בשבת, מרבית הציבור הישראלי תומך, כפי שמציג הגרף:¹⁷

גם בתוך הציבור הירושלמי יש התנגדות קטנה מהמצופה: מסקר עירוני שנערך באחרונה עבור תנועת "ירושלמים" עולה כי 57% מכלל הציבור בירושלים תומך בפתיחת ה"סימנה סיטי" בשבת, 34% מתנגדים ול-9% אין דעה. בתוך כך, כמחצית מבני 21-50 תומכים בפתיחת המתחם, ואילו בגילאי 51 ומעלה התמיכה אף עולה ל-79%.¹⁸ מעניין לראות כי 68% מאלו שהגדירו עצמם כ"מסורתיים" תומכים בפתיחת הקולנוע בשבת, זאת בנוסף ל-91% מהציבור החילוני.

¹⁶ נרי ליבנה, "עיר גמורה" <http://www.haaretz.co.il/misc/1.992162>, 19.8.2004.

¹⁷ "יהודים ישראלים – דיוקן: אמונות, שמירת מסורת וערכים של יהודים בישראל", מרכז גוטמן לסקרים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2009, עמ' 52.

¹⁸ מחסר עולה התנגדות של כ-52% מבני 17-20, כנראה בשל אחוזים הגבוהה יותר של חרדים בקרב קבוצת גיל זו. סקר Panels Politics עבור תנועת ירושלמים, 2013.

4.4 פלורליזם וחזון העיר

בפרק השבת שואפת אמנת גביזון-מדן לקדם הסכמה בה תרבות, בידור ותחבורה במתכונת מופחתת יקויימו בשבת לפי הצורך, תוך הגדשת עיקרון אי-הכפייה, אשר יביא ל"ביטול המונופולין של קבוצה זו או אחרת על מכלול ההסדרים; בד בבד תכובד זכותה של כל קבוצה לשמור על אורחות חייה לפי תפיסתה ופרשנותה".¹⁹

המצב בו קיים צורך ערכי וטכני של אוכלוסיית מיעוט חילונית, יחד עם כ- 40% מתושביה הלא-יהודים של העיר, באפשרויות פנאי גם בסופי שבוע מגלגל לפתחה של העירייה את הצורך לפעול בנושא. כיום נראה שערך הפלורליזם והרב-תרבותיות, שנראה כמהותי לעיר רב-תרבותית ורב-דתית כירושלים, אינו זוכה למענה המתאים מצד הרשות המוניציפלית, הן בתקצוב והן בחקיקה. בנוסף, הערכים על בסיסם נבחר ראש העיר מתכתבים עם צורך זה של הציבור, כאשר כפי שצויין לעיל אין התנגדות ממשית של הציבור לפעולה מסויימת שתביא לקיום יותר פעילות תרבות ופנאי בעיר בשבתות.

חברת מועצת עיריית ירושלים רחל עזריה, דתיה בעצמה, פרסמה באחרונה מאמר דעה בו היא קוראת להיפוך תפקידים: אין עוד צורך, לדידה, לשמור על צביונה הדתי של ירושלים, אלא להפך – "לאור העובדה ש- 80% מהיהודים בישראל ובעולם אינם אורתודוקסים כלל, אני שואלת את עצמי האם אין זה מתפקידנו לדאוג לכך שצביונה של ירושלים לא יהיה דתי מידי ובכך לוודא שכל יהודי יוכל להרגיש בנח בירושלים".²⁰

גם רות גביזון בהתייחסה לפתיחת הסינמה סיטי, טוענת כי "יש לאפשר ליהודים תושבי ירושלים פעילות שונה, על פי טעמים, שאינה בהכרח שמירת שבת הלכתית. יחד ולחוד. לכן האינטרס המשותף של הנהגת העיר, לרבות פרנסיה השומרים מצוות, צריך להיות כיבוד שבת אחרת לכולם ובכל מקום, פתיחת אפשרויות יצירתיות לפעילות תרבותית וחברתית במקומות שונים בעיר לקהילות שונות, על פי דרכן".²¹

¹⁹ יואב ארציאלי, "מסד לאמנה חדשה בין יהודים בענייני דת ומדינה בישראל - אמנת גביזון-מדן: עיקרים ועקרונות". המכון הישראלי לדמוקרטיה וקרן אבי חי, 2003, עמ' 12.
²⁰ רחל עזריה, עיתון נאמני תורה ועבודה, <http://www.toravoda.org.il/node/2417>, 19.6.13.

²¹ רות גביזון, "שבת בירושלים", <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2050603>, 19.6.13.

השופטת בדימוס אילה פרוקצ'יה קובעת בהקשר זה כי "הגבלת האדם החילוני במיצוי תרבות הפנאי שלו ביום המנוחה עשויה ללקות בפגם חוקתי כאשר אין בהתנהגותו משום הפרעה לציבור הדתי לנהל את אורח חייו על פי אמונתו. הגבלה כזאת עשויה להימצא בלתי מידתית, ולהפר את יחס האיזון הנדרש בין היהדות של המדינה לבין אופיה הדמוקרטי, כמגינה על זכויות האזרח"²².

נראה אם כן, כי קיימת בירושלים אוכלוסייה אשר ערכיה, אורחות חייה ומנהגיה אינם מוצאים ביטוי במרחב הציבורי העירוני, וכי נכון הדבר ערכית לאפשר לה לקיים את מנהגיה ותרבות הפנאי שלה כראות עיניה.

4.5 השפעות חיצוניות והצדקה להתערבות העירייה

מעבר לערכים של חלק מהציבור שאינם נענים במצב הנוכחי, קיים כמובן גם ערך לציבור הכללי: הרחבת ארועי התרבות בסופי שבוע תגדיל את רמת התרבות הכללית בעיר גם באמצע השבוע, דבר שיתרום לרווחת כלל הציבור בעיר, ובכללו הציבור היהודי-דתי. מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת עוסק בתרבות ככלי להתחדשות עירונית: "הספרות המחקרית מלמדת שמעבר לתפקידים של מוסדות התרבות בעיר, לאמנות במרחב הציבורי (אירועי תרבות, הופעות רחוב, ציורי קיר, פסטיבלים, הקרנת סרטים בחוצות העיר ועוד) עשויה להיות השפעה חיובית על תהליך ההתחדשות העירונית... ערים רבות מקימות מוסדות תרבות ומעודדות קיומם של אירועי תרבות, שהרי אלו משמשים כלים מרכזיים בהתחדשותן הפיזית והכלכלית... גורמים תרבותיים כמו מוסדות תרבות (תיאטראות, בתי-קולנוע, מוזיאונים, ואירועי תרבות ירידים, הופעות רחוב, פסטיבלים ועוד) תורמים לחיזוק תדמיתה של העיר כאזור שוקק חיים, ובכך מהווים מוקד חשוב המושך אוכלוסייה והשקעות הון למרכזי הערים"²³.

בנוסף, תוספת בתי האוכל והעינוג תביא לפיתוח סביבתי וכלכלי של אזורים שכיום אינם מפותחים, לתוספת למחזור העסקי של העיר ולעלייה בגביית הארנונה מעסקים. כמו כן, שיפור אפשרויות הפנאי בשבתות יקרין על דימויה הציבורי של העיר וישפר אותה, כך שבטווח הארוך תהפוך לאטרקטיבית לציבורים שונים, שכעת אינם רואים בה אפשרות למחייה. ציבורים חזקים אלו מעוניינים בעיר שתאפשר מגוון דעות ואפשרויות פנאי.

²² אילה פרוקצ'יה, "מה לפתוח ומה לסגור בשבת", <http://www.haaretz.co.il/opinions/premium-1.2057345>, 30.6.13.

²³ שירי בס ספקטור, "כלי מדיניות לקידום תהליכי התחדשות עירונית", מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2011, עמ' 6-7.

4.6 עליית התופעה על סדר היום

התופעה עלתה באחרונה לסדר היום בשל סגירת מסעדת "רסטובר" בשכונת רחביה בשל התנגדות בעל הבניין לפתיחתה בשבת, וכן במחאה הציבורית סביב ההחלטה שלא לפתוח את קולנוע ה"סימנה סיטי" החדש בשבתות. ברמה הארצית עלה באחרונה הנושא לדיון ציבורי עם פסיקת בג"צ שהורתה לעיריית תל-אביב לאכוף את חוק העזר העירוני ולסגור חנויות הפתוחות בשבת. נראה, כי ארועים אלו פותחים חלון הזדמנויות לעיסוק בנושא - אם כי רק לאחר הבחירות הקרובות לעירייה (אוקטובר 2013), ובכפוף לזהות הנבחר לראשות העירייה ולמבנה מועצת העיר לאחריהן. יצויין, כי גם בתרחיש בו ניר ברקת לא יבחר לראשות העיר, נראה כי זהו פרוייקט שיוכל לקדמו מתוך מועצת העיר, בין אם מתקציבים עירוניים ובין אם מכספי תרומות/משקיעים.

יצויין, כי אין מטרת נייר המדיניות להפוך את המגמה על פיה ולהביא למצב בו כלל מקומות התרבות, הבילוי והפנאי יפעלו בשבת. ירושלים לעד תהיה ירושלים, וצביונה המיוחד של העיר חשוב הן לציבור הדתי והן לציבור החילוני בה. הכוונה הינה להגיע למצב בו ניתן מקום לערכיו וצרכיו של חלק בציבור שאינו מקבל מענה כיום, ללא פגיעה בצביון המיוחד של העיר. מדובר למעשה על הגדלה תוספתית של אפשרויות תרבות ופנאי, ולא על מהפך עירוני, שדומה כי איש אינו מעוניין בו. נראה כי קיים כיום חלון הזדמנויות לקידום הסדרת התחום, והגעה לסטטוס קוו חדש, שיקדם את ערכיו וצרכיו של הציבור היהודי הלא-דתי והציבור הלא יהודי בעיר, ללא פגיעה בציבור הדתי בה.

5. בעיית המדיניות והמנוף לשינוי

בהעדר חסמים חוקיים או חסמי דעת-קהל לקיום אפשרויות בילוי, תרבות ופנאי בירושלים בשבת, הרי שאין חסם ממשי להתערבות העירייה. אולם, המבנה הקואליציוני של ירושלים אינו מאפשר הקצאת תקציבים ישירה לתחום, ולפיכך מנופי השינוי הינם עקיפים במהותם, ופונים לכלי שהפך מקובל בעירייה בראשות ברקת – שיתוף פעולה עם השוק הפרטי, משקיעים ויזמים.

מנופי השינוי במקרה זה הינם בעלי מוסדות תרבות ובתי אוכל בעיר שאינם דתיים/מסורתיים, ומעוניינים לפתוח בשבת אך חוששים מהסיכון הכלכלי הנובע מאובדן תעודת הכשרות. תמריצים כלכליים יפנו גם לבעלי רשת-מסעדות מחוץ לעיר, אשר מעוניינים לפתוח סניף פתוח בשבת בירושלים אך חוששים מהסיכון. קבוצה נוספת אליה פונה הצעת המדיניות הינה מסעדות לא-כשרות בירושלים, שאינן בעלות תעודת כשרות.²⁴ לקבוצות אלו יש אינטרס כלכלי לפתוח את עסקיהם בשבת, אך זקוקים לתמריץ כלכלי אשר יקטין את הסיכון הראשוני.

לפיכך, בעיית המדיניות העומדת בפנינו הינה העדר תמריצים לפתיחת מקומות בילוי וקיום פעילות פנאי בירושלים בשבת.

²⁴ לפי אתר REST, קיימות 96 מסעדות שכאלה ברחבי העיר.

6. חלופות

החלופות המוצעות מהוות כולן תמריצים לבעלי עסקים/יזמים לפתיחת מקומות בילוי וקיום פעילות פנאי בשבת. כאמור, אין מדובר בבתי עסק או חנויות, אלא בבתי אוכל, בתי עינוגים ותרבות, כפי שמתיר חוק העזר העירוני.

6.1 חלופה א': פתיחת מתחמים הפעילים בשבת באמצעות תמריץ כלכלי לשימור מבנים

היסטוריים (להלן: חלופת "מתחמים לשימור")

חלופה זו מבוססת על שיתוף פעולה הדוק בין העירייה, הבעלים של מתחם לשימור ויזם פרטי. בחלופה המוצעת העירייה, בשיתוף עם בעל המתחם שיבחר, תאתר יזם לביצוע שימור ופיתוח המתחם, בתמורה לשינוי ייעוד הקרקע והיתר להפעלת המתחם כשטח מסחר ותרבות. המתחם שיבחר יהיה במקום מרוחק משכונות בעלות אופי דתי, כשחלק מתנאי המכרז יהיה התחייבות לפתיחת חלק מבתי האוכל והתרבות במתחם בשבת.

תכנית השימור העירונית מסמנת 29 מתחמים במערב ומזרח העיר, המיועדים לשימור, רובם בבעלות פרטית, העומדים נטושים בשל עלויות השימור הגבוהות שנופלות על הבעלים. מכיוון שגם לרשויות העירוניות/הממשלתיות אין מספיק אמצעים למימון פרויקט שימור ושיקום, הרי שאלו חייבים להתבסס בעיקר על יצירת תמריצים כלכליים לבעלי הנכס עצמם, או לקבלנים ויזמים שיפעלו מטעמם.²⁵

התמריץ הכלכלי המוצע בחלופה זו הוא הנחה בשכר דירה ליזם לתקופת הפעלת המתחם, בתמורה לנשיאה בעלויות השימור והשיפוץ. בתמורה, תיצור העירייה תנאים תכנוניים שיאפשרו שינוי הייעוד של הנכסים והבניינים לשטח מסחרי ותאשר תוספות בנייה במידת הצורך. כמובן שיש להבטיח שבמתחם שיבחר יהיה שטח מסחר גדול מספיק שיאפשר הכנסות עתידיות אשר יכסו את הוצאת מימון השימור ויסבו רווח ליזם.

חלופה זו בוצעה למעשה בעת הקמת מתחם 'התחנה הראשונה' שעל גבול שכונת עמק-רפאים, בהצלחה רבה. השילוב של שטח נטוש, בניין לשימור ותשתיות מתאימות (פסי הרכבת אשר שופצו על ידי העירייה והפכו לפארק המסילה המוביל אל התחנה) הביא לפתיחת מתחם הפתוח בשבתות ומהווה הצלחה עסקית. בנוסף, בוצע תהליך דומה בגן העצמאות, אשר שטח שבו הוסב על ידי העירייה למסחר וכיום נבנה בו בית קפה שמיועד להיפתח בשבת.

²⁵תכנית השימור העירונית, מתוך אתר עיריית ירושלים

http://www.jerusalem.muni.il/jer_sys/publish/HtmlFiles/13029/results_pub_id=13091.html

6.2 חלופה ב': הטבות בארנונה לאזורים יעודיים (להלן: חלופת "הטבות ארנונה")

חלופה זו מציעה הגדרת אזורים אסטרטגיים מובחנים, המרוחקים משכונות בעלות אופי דתי ומרכזים סביבם תיירות ואפשרויות בילוי ופנאי, בהם יוענקו הנחות בארנונה לעסקים הפתוחים בשבת (בדומה להנחות הנהוגות לתאטראות או לסטודיו אמנים). הטבות הארנונה יוענקו לבתי אוכל/תרבות חדשים שיפתחו באזור (על מנת להקטין את הסיכון הראשוני שלוקחים על עצמם בעלי העסק), וכן לעסקים קיימים שאינם בעלי תעודת כשרות, ובעליהם מעוניינים לפתוח בשבת (קהל הידע כפי שהוגדר לעיל).

הגדרת אזורים אסטרטגיים אלו תאפשר לעירייה לקדם אזורים לא-מפותחים, אותם היא מעוניינת לפתח כאזורי בילוי ופנאי. מיקום אזורים אלו בקרבת שכונות ערביות ובאזור מלונות ייצור ביקוש נוסף למקומות בילוי/פנאי, גם בסופי שבוע. הטבת הארנונה שתוענק תהיה זהה להטבה הניתנת כיום למוזיאונים, כשעל מנת לקבל הנחה בארנונה יגישו בעלי העסק הצהרה חתומה על ידי נוטריון המעידה על פתיחת העסק בשבת (בדומה לנוהל המתקיים לגבי סטודנטים), כאשר העירייה תפקח מעת לעת.

יודגש כי הבסיס לקבלת ההנחה אינו דתי, אלא רצונה של העירייה לפתח אזורים אלו, והיא תוענק באופן שווה לתושביה היהודים והערבים של העיר, כמו גם ליזמים הבאים מחוץ לעיר. אזורים אפשריים לחלופה זו: אזור אצטדיון טדי ותחנת הרכבת מלחה בדרום-מערב העיר, המיועד להיות מתחם ספורט ומלונות לפי תכנית הפיתוח העירונית (באחרונה נבנה באזור אצטדיון נוסף ומתחם ספורט). החיבור לפארק המסילה מצידו הדרומי מהווה גם הוא מוקד משיכה ותשתית משמעותית להתפתחות האזור. הקרבה לבית צפאפה, לשכונות מלחה והקטמונים החילוניות, לאצטדיון טדי ומתחם הספורט החדש, למלונות שיקומו באזור והחיבור לפארק המסילה מהווים תשתיות שיצרו ביקוש לפתיחת בתי אוכל ותרבות במתחם בשבת.

6.3 חלופה ג': מענקי תרבות ליוזמות פרטיות של פסטיבלים וירידים (להלן: חלופת "מענקי

תרבות")

חלופה זו מהווה תמריץ כלכלי ישיר יחסית, המתוקצב בתקציב העירייה: תקציב המחלקה לתרבות יוגדל ויכלול תקציב תרבות ייחודי, שיקדם קיום פסטיבלים בסופי שבוע. זאת באמצעות הענקת מענקים ליוזמות תרבות ופנאי (כגון פסטיבלים וירידים) של גורמים פרטיים ועמותות, שיתקיימו במרחב הציבורי בשבת. המענקים שיתקבלו יהיו בגובה משתנה, בהתאם להיקף וסוג הפסטיבל (עד 20% מעלות הפסטיבל).

קבלת המענק תתבצע באמצעות הגשת בקשה למחלקת התרבות. לצורך כך יוקם מנגנון בתוך מחלקת התרבות, לו יוגשו הבקשות והן יבחנו לפי הקריטריונים הבאים: הוצאה לפועל של ארוע/פסטיבל המתפרש גם על פני סוף-השבוע, אשר מהותו פעילות תרבות, בילוי ופנאי. על הארוע יהיה לכלול גם פעילויות שאינן מחללות שבת לפי ההלכה ומאפשרות השתתפות של הציבור הדתי.

חלופה זו מתקיימת באופן חלקי כבר כיום, כאשר פסטיבלים דוגמת חמשושלים ובתים מבפנים מתקיימים בסופי שבוע במימון חלקי של העירייה. אולם, החלופה מציעה הגדלת התקציבים המיועדים לפסטיבלים מעין אלו, ויצירת מנגנון של הגשת בקשות למענק השתתפות הפתוח לכלל הגופים הפרטיים והמגזר השלישי, תוך תהליך של שיתוף פעולה עם העירייה.

7. הערכת החלופות:

7.1 קריטריונים להשוואה בין חלופות:

השוואת והערכת החלופות תעשה לפי הקריטריונים הבאים: תועלת, עלויות, ישימות פוליטית, ישימות טכנית/ארגונית והשפעות עקיפות.

7.1.1 תועלת (מידת צמצום התופעה הבלתי רצויה)

התועלת תיבחן במונחי צמצום התופעה הבלתי-רצויה: כמה מקומות בילוי, תרבות ופנאי יתווספו בכל אחת מהחלופות. בנוסף, ניתן משקל גם לקביעות התוספת – באיזו מידה מהווה התוספת במקומות פתוחים תוספת קבועה לכל סופי השבוע לאורך השנה. כמו כן שוקלל אורך הטווח של השינוי – עד כמה ניתן להפוך את הקערה על פיה ולהחזיר את המצב לקדמותו.²⁶

מענקי תרבות	הטבות ארנונה	מתחמים לשימור	
פסטיבל אחד בחודש (לא כולל חורף) = 5 פסטיבלים בשנה, בכל אחד כ- 30 דוכנים/דוכני מזון/שתיה = תוספת של 150 בתי אוכל נוספים בשנה (5)	כ- 7 בתי קפה/מסעדות יפתחו כתוצאה מההטבה ועוד 5 בתי קפה/מסעדות קיימים יעברו לפתיחה בשבת. (3)	פתיחת מתחם נוסף ובו 6 בתי קפה/מסעדות (לפי תקדים מתחם התחנה) (1)	תוספת מקומות בילוי ופנאי בשבת
כ-20 אירועי תרבות נקודתיים בכל פסטיבל = סה"כ כ- 100 אירועי תרבות בודדים (5)	אין השפעה על מוסדות תרבות, שכבר מקבלים הנחה בארנונה, אולם יופיעו דוכני תרבות נלווית (2)	בית קולנוע אחד + דוכני תרבות נלווית (3)	תוספת מקומות תרבות
משתנה, יתרון לעונת הקיץ (2)	קבוע חלקית (במקרה של ביטול ההטבה - תיתכן סגירת חלק מהמקומות) (4)	קבוע (5)	קביעות התוספת (לאורך השנה)
תלוי תקציב העירייה ומבנה הקואליציה, מוגש לאישור כל שנה (1)	תלוי מבנה הקואליציה (1)	מרגע שיוקם המתחם – עובדה מוגמרת (5)	שינוי טווח (לאורך שנים)
150 מקומות אוכל + 100 ארועי תרבות + קביעות נמוכה + אורך טווח נמוך (3.25)	12 מקומות אוכל + ללא מקומות תרבות קבוע חלקית + אורך טווח בינוני (2.5)	7 מקומות אוכל + 1 מקום תרבות + קבוע + אורך טווח (3.5)	סיכום תועלות (משקלות זהות)

משכלול מדד התועלת עולה כי חלופת 'מענקי תרבות' אמנם תביא לפתיחת המספר הגבוהה ביותר של מקומות בילוי ותרבות, אולם הקביעות שלהם תהיה נמוכה ולכן לא בהכרח תביא לשינוי קבוע וארוך טווח בעיר. חלופת 'מתחמים לשימור' אמנם תביא לפתיחה של 8 מקומות בלבד, אולם תהיה בעלת

²⁶ קיומם של בתי אוכל פתוחים גורר פתיחת מקומות נלווים בהיקף מצומצם (לדוגמא, פסטיבל הקולנוע המקרין סרטים בתחם התחנה, השכרת האופניים ודוכני היצירה הנלווים למתחם). אלו יקראו "דוכני תרבות נלווית" בהערכת החלופות.

ההשפעה הקבועה וארוכת הטווח ביותר. לפיכך, חלופת 'מתחמים לשימור' הינה בעלת התועלת הגדולה ביותר, כשחלופת 'מענקי תרבות' הינה גם כן בעלת תועלת גבוהה יחסית, אם כי לא קבועה.

7.1.2 עלויות

קריטריון העלות יבחן מהן העלויות הישירות לעירייה בלבד בכל חלופה, וכן הפסד ההכנסה הצפויה לעירייה בלבד כתוצאה מכל חלופה. עלויות המושתות על היזמים והגורמים הפרטיים אינן נכללות בתמחור העלות ללקוח.

מענקי תרבות (שנתי)	הטבות ארנונה (שנתי)	מתחמים לשימור (שנתי, ל- 5 שנים)	
מענק של 20% מעלות הארוע (עד 350 אש"ח): 300 אש"ח לארוע ממוצע (שעלותו הכוללת 1.5 מ"ש"ח) * 5 ארועים בשנה = 1,500,000 ש"ח ²⁷		עלויות אדמיניסטרטיביות: מכרז, שינוי יעוד קרקע, שכר עו"ד ומתווכים = 100,000 ש"ח	עלות ישירה לתקציב העירייה
	לפי הנחת ארנונה למוזיאונים: הטבת הארנונה של 97.58 ₪ למ"ר = הנחה של 218.37 ₪ למ"ר * 1200 מ"ר (100 מ"ר בממוצע לעסק*12 עסקים) = 262,044 ש"ח ²⁸	הפסד הכנסה בגין ההנחה בשכר דירה מושת על הבעלים, לעירייה אין הפסד הכנסה בחלופה זו	הפסד הכנסה
עלות ישירה 1,500,000 ₪ גבוהה (1)	הפסד הכנסה 349,392 ₪ בינונית-נמוכה (3)	עלות ישירה 100,000 ₪ נמוכה (5)	סה"כ עלות²⁹

במדד העלות ישנו הבדל מהותי בין חלופת 'הטבות בארנונה' וחלופת 'מענקי תרבות' – בהן מדובר בהוצאה או הפסד הכנסה ישיר של העירייה - לבין חלופת 'מתחמים לשימור', בהן עיקר העלות והפסד ההכנסה מושת על היזם ובעל המתחם. בתוך כך, חלופת 'מענקי תרבות' בעלת ההשפעה הישירה הגדולה ביותר על תקציב העירייה. לפיכך, חלופת 'מתחמים לשימור' הינה בעלת העלות הנמוכה ביותר לעירייה.

²⁷ הערכת העלות מבוססת על תקציב העירייה לפסטיבלים וארועי תרבות לשנת 2013.
²⁸ הערכת העלות מבוססת על תעריפי הארנונה לעסקים/ההנחות בארנונה הנהוגות בירושלים לשנת 2013.
²⁹ המדד המספרי אינו מנורמל

7.1.3 ישימות פוליטית

קריטריון הישימות הפוליטית בודק את מידת הקושי דה-פקטו להחליט על כל חלופה. הוא לוקח בחשבון את המבנה הקואליציוני המקובל בירושלים, את הסיעות השונות וגודלן במועצת העיר ואת השחקנים הפרטיים הלוקחים חלק בהחלטה על החלופות.³⁰

מענקי תרבות	הטבות ארנונה	מתחמים לשימור	
ישימות בינונית-נמוכה (2)	ישימות בינונית-נמוכה (2)	ישימות בינונית-גבוהה (4)	ראש העיר וסיעתו
התנגדות בינונית-גבוהה (תלוי אזור) (2)	התנגדות גבוהה (1)	התנגדות בינונית-גבוהה (תלוי אזור) (2)	סיעות חרדיות/ הציבור החרדי ³¹
תמיכה (4)	תמיכה (4)	תמיכה (4)	סיעות פלורליסטיות (התעוררות, ירושלמים)/ ציבור חילוני בעיר ³²
תמיכה גבוהה (5)	תמיכה בינונית (ללא התנגדות) (4)	תמיכה גבוהה (5)	יזמים/קבלנים
תמיכה בינונית/גבוהה (4)	תמיכה גבוהה (5)	תמיכה בינונית/גבוהה (4)	בעלי עסקים
3.4 בינוני	3.2 בינוני	3.8 גבוה	סה"כ סיכוי למימוש פוליטי

במדד זה שוב נראה כי חלופת 'מתחמים לשימור' הינה הישימה ביותר, אם כי בהפרש קטן משאר החלופות.

³⁰ יש לקחת בחשבון שבשל אופיה הרגיש כל סוגיית המדיניות הנדונה, הרי שסולם הישימות הפוליטית בתוכו כלל החלופות מתקיימות הינו נמוך יחסית, ומדידת הישימות נעשית רק של כל חלופה ביחס לשנייה, ולא באופן אבסולוטי.

³¹ מידת התנגדות החרדים תלויה באופן מהותי במיקום ארוע התרבות או המתחם לשימור, ומכאן החשיבות הגדולה של בחירת מקום אשר אינו קרוב לשכונות החרדיות/הדתיות (בעיקר בחלופת 'מתחמים לשימור', שהינה בעלת אופי קבוע יותר).

³² אמנם, הסיעות הפלורליסטיות יתמכו בחלופות, אולם חלקן במועצת העיר קטן יחסית לסיעות החרדיות, ולכן תמיכתן קיבלה ביטוי מופחת מהתנגדות החרדים.

7.1.4 ישימות טכנית/ארגונית

קריטריון הישימות הארגונית בוחן את החסמים הארגוניים והטכניים העומדים בפני יישום החלופה: מדד מורכבות היישום בודק עד כמה קיימים כבר מנגנוני הביצוע והבסיס הארגוני ליישום החלופה והאם ישנו צורך באישור גורם חיצוני לעירייה. משקל זהה ניתן למשך זמן היישום של כל חלופה, וכן למספר הגורמים המעורבים בביצוע.

מאתמים לשימור	הטבות ארנונה	מענקי תרבות	
ישימות בינונית (3)	ישימות בינונית (צורך באישור משרד הפנים) (3)	ישימות בינונית (צורך בהקמת מנגנון) (3)	מורכות היישום
ארוך (3-5 שנים) (1)	קצר - שנה קלנדרית (5)	קצר – שנה קלנדרית (5)	משך זמן היישום
ריבוי גורמים, פרטיים וציבוריים (1)	מספר בינוני-גבוהה של גורמים, כולל ממשלתיים: מ. הפנים, מועצת העירייה וכן בעלי העסקים (2)	מספר בינוני של גורמים, פרטיים בעיקר (יזמים), קרנות תרבות ורשויות עירוניות (3)	מספר גורמים מעורבים ביישום
1.66 נמוך	3.33 בינונית-גבוהה	3.66 גבוהה	סה"כ סיכוי למימוש ארגוני

חלופת 'מענקי תרבות' היא בעלת הישימות הארגונית הגבוהה ביותר (אם כי בהפרש קטן מחלופת 'הטבות ארנונה'), שכן נדרש מספר בינוני של שחקנים לבצעה, משך הזמן הוא קצר והמנגנונים לביצוע קיימים ברובם.

7.1.5 השפעות עקיפות (חיוביות ושליליות)

ההשפעות העקיפות הינן השפעות שאינן קשורות ישירות בצמצום התופעה הבלתי רצויה, אך מהוות נגזרת של החלופה הנבחרת ומביאות גם כן לתועלות או פגיעות נלוות.³³

מתחמים לשימור	הטבות ארנונה	מענקי תרבות	
בינונית-גבוהה (גידול בינוני לאורך זמן) (4)	בינונית-נמוכה (גידול נמוך לאורך זמן) (2)	בינונית-גבוהה (גידול גבוה אך חד פעמי) (4)	גידול בתיירות פנים
בינונית (3)	בינונית (3)	בינונית (3)	גידול בתיירות חוץ
גבוהה (5)	בינונית (תוספת העסקים החדשים מתקזזת עם ההנחה שניתנת) (3)	אין (0)	הכנסה מארנונה מעסקים
בינוני-גבוהה (4)	בינוני-גבוהה (4)	גבוהה (5)	שיפור תדמית העיר
בינוני-נמוך (מיקום מרוחק) (4)	בינוני (בשל פגיעה בעקרון השוויון) (3)	נמוך (מאפשר גם פעילות תרבותית שומרת שבת) (5)	פגיעה ברווחת הציבור הדתי בעיר (השפעה שלילית)
בינוני-נמוך (4)	בינוני (3)	בינוני-נמוך (4)	הגדלת המתח הבין-דתי בעיר (השפעה שלילית)
שימור מבנים בעיר	יצירת קשר בין חלקי העיר המזרחי והמערבי	קידום פעילות תרבות ייחודית במרחב העירוני	ערך ייחודי לחלופה
4 גבוהה	3 נמוך	3.5 בינוני	סה"כ השפעה חיובית עקיפה

כל חלופה נושאת עימה גם ערך ייחודי שהינו השפעה עקיפה של החלופה (שימור מבנים, חיבור חלקי העיר וקידום פעילות תרבות ייחודית) – אולם ערך זה אינו ניתן להשוואה מטבעו, ולכן צויין כאן מבלי להשפיע על השקלול. ניתן לראות שהחלופה שמעניקה השפעות חיוביות ביותר הינה חלופת 'מתחמים לשימור'.

³³ השכלול בטבלה הינו במונחי השפעה חיובית, כך שההשפעות השליליות דורגו ביחס הפוך לאלו החיוביות).

7.2 כלל ההחלטה ושקלול החלופות

הקריטריונים המשמעותיים ביותר להחלטה בעניין שלפנינו הינם התועלת – עד כמה תשפר החלופה הנבחרת את התופעה הבלתי רצויה – והישימות הפוליטית שלה, לאור המורכבות והרגישות של כל החלטה הנוגעת לשבת בירושלים ומבנה הקואליציה בעירייה. לפיכך, ניתן לכל אחד מהם משקל של 30% מההחלטה הסופית, בעוד הקריטריונים האחרים התחלקו באופן כמעט זהה מבחינת משקלם. הטבלה להלן מציגה את המרת ההערכות המילוליות לציונים מספריים הנעים בטווח שבין 1 (נמוך) עד 5 (גבוה). לכל קריטריון משקל על-פי חשיבותו היחסית, ולכל חלופה נקבע ציון משוקלל.

מענקי תרבות	הטבות בארנונה	מתחמים לשימור	משקל	
3.25	2.5	3.5	30%	תועלת
1	3	5	10%	עלות
3.4	3.2	3.8	30%	ישימות פוליטית
3.66	3.33	1.66	15%	ישימות ארגונית
3.5	3	4	15%	השפעות עקיפות
3.1	2.9	3.5	100%	סה"כ

8. המלצת המדיניות

משקלול הנתונים עולה כי פתיחת מתחמים הפעילים בשבת באמצעות תמריץ כלכלי לשימור מבנים היסטוריים הינה המדיניות המומלצת בסוגיית המדיניות שלפנינו. אמנם, הישימות הארגונית של חלופה זו נמוכה ביחס לשאר החלופות, אולם היא אכן ישימה (כראייה ניתן לראות בכך שיושמה בעבר, במתחם התחנה שהוקם), ויתרונה המרכזי הינו בקריטריונים המשמעותיים שהוגדרו כתועלת וישימות פוליטית, בנוסף להיותה חלופה זולה במיוחד עבור העירייה ובעלת השפעות עקיפות משמעותיות.

מנגד, ההבדלים בין הציון המשוקלל של החלופה הנבחרת לשאר החלופות אינו משמעותי. בבדיקת רגישויות בה הוענקה חשיבות של 30% לקריטריון של ישימות ארגונית (הקריטריון החלש של חלופה זו והחזק של האחרות), על חשבון הישימות הפוליטית, עדיין נבחרה חלופת 'מתחמים לשימור' כטובה ביותר בשקלול החלופות, אם כי בהפרשים קטנים עוד יותר.

החלופה הנבחרת מוסיפה שבעה בתי אוכל ובית תענוגות אחד הפתוחים בשבת בירושלים. למרות שבאופן יחסי לחלופות האחרות היא אינה מוסיפה מספר גדול של מקומות בילוי ופנאי בעיר, הרי שהיא מביאה לשינוי קבוע וארוך טווח.

9. רשימת מקורות

דו"חות ומחקרים

השנתון הסטטיסטי לירושלים 2013, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2013

"יהודים ישראלים – דיוקן: אמונות, שמירת מסורת וערכים של יהודים בישראל". מרכז גוטמן לסקרים. המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2009

"נתוני מכון ירושלים לחקר ישראל לרגל יום ירושלים תשע"ג 2013", הודעה לעיתונות, 2013

סקר Panels Politics עבור תנועת 'ירושלמים', 2013

ארציאלי, יואב. "מסד לאמנה חדשה בין יהודים בענייני דת ומדינה בישראל - אמנת גביזון-מדן: עיקרים ועקרונות". המכון הישראלי לדמוקרטיה וקרן אבי חי, 2003

בס ספקטור, שירי. "כלי מדיניות לקידום תהליכי התחדשות עירונית". מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2011

חוקים ותקנות

פקודת העיריות, 1964

חוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968

חוק עזר לירושלים (פתיחת עסקים וסגירתם), תשט"ו-1955

פסקי דין

ת"פ (שלום י-ם) מדינת ישראל נגד קפלן ואח', פ"מ תשמ"ח (2) 265.

כתבות באינטרנט

גביזון, רות. "שבת בירושלים". <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2050603>, 19.6.13.

יודילביץ, מירב. "ברקת: אכפיל את תקציב החינוך". <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3631159,00.html>, 30.11.08.

ליבנה, נרי. "עיר גמורה". <http://www.haaretz.co.il/misc/1.992162>, 19.8.2004.

עזריה, רחל. עיתון נאמני תורה ועבודה <http://www.toravoda.org.il/node/2417>

פרוקציה, אילה. "מה לפתוח ומה לסגור בשבת". <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2057345>, 30.6.13.

אתרי אינטרנט

http://www.jerusalem.muni.il/jer_main/defaultnew.asp?lng=1 אתר עיריית ירושלים

<http://open02.com/> אתר "ירושלים פתוחה בשבת"

<http://www.rest.co.il/> אתר REST